

Stichting
Bibliotheek van het Boekenvak

bij de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek – Bijzondere Collecties

JAARVERSLAG 2005–2006

WOORD VOORAF

Dit is het eerste Jaarverslag van de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak. Volgens de Statuten van de Stichting, die op 6 juni 2005 werd opgericht, eindigde het eerste boekjaar op 31 december 2005. Aangezien de periode van juni tot en met december 2005 vooral is gebruikt om de Stichting in te richten, wordt het verslag over het eerste boekjaar gecombineerd met het verslag over 2006.

De eerste anderhalf jaar van de Stichting van het Boekenvak zijn gekenmerkt door een aantal verheugende gebeurtenissen maar ook door het droevige feit van het overlijden van het eminente bestuurslid mevrouw mr. M. van Vollenhoven-Nagel.

Marleen van Vollenhoven heeft, als algemeen secretaris van de KVB, sinds 1970 een inspirerende rol gespeeld voor de aloude Bibliotheek van de Vereeniging. Zij heeft mede de aanzet gegeven tot belangrijke acquisities, en het initiatief genomen tot tentoonstellingen en grote ontsluitingsprojecten. Tot haar dood is zij intens betrokken geweest bij de ontwikkeling van de Bibliotheek van het Boekenvak. Voor het besluit van de KVB om haar nagedachtenis te eren door aan het Bibliotheekfonds haar naam te verbinden, is het Stichtingsbestuur bijzonder erkentelijk.

Bij de verheugende gebeurtenissen kunnen vooral enkele belangrijke acquisities, geslaagde ontsluitingsprojecten en de voorbereiding van de nieuwe huisvesting in de Bibliotheek Bijzondere Collecties worden genoemd. Daarover zal in het hierna volgende verslag meer worden vermeld.

Gedurende de verslagperiode is ook intensief overlegd met de bibliothecaris en de hoofdconservator van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam over de actualisering en vernieuwing van de bruikleenovereenkomst. De nieuwe overeenkomst is in het begin van 2007 tot tevredenheid van beide partijen ondertekend.

Met de opening van de nieuwe Bibliotheek Bijzondere Collecties van de UBA (de feestelijke opening vond plaats op 11 mei 2007) zijn het immense verhuisproject en de nieuwe digitale informatiesystemen, die in de afgelopen jaren zijn voorbereid door de directie en medewerkers van de universiteitsbibliotheek, met succes afgerond. Hiervoor verdienen zij buitengewone lof. Het stichtingsbestuur verheugt zich in het vooruitzicht dat er nu weer meer tijd beschikbaar zal zijn voor de 'gewone' activiteiten ten behoeve van de collectie.

In het komende jaar nemen wij ons voor om de waarde van de Bibliotheek van het Boekenvak in nauwe samenwerking met de staf van de Bibliotheek Bijzondere Collecties van de UBA meer bekendheid te verlenen, zowel in de boekenwereld als bij onderzoekers, en tegelijk een doelmatig beleid vast te stellen voor acquisitie en presentatie. De Bibliotheek van het Boekenvak zal in 2008 een halve eeuw in bruikleen zijn bij de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, een jubileum waaraan zeker aandacht zal worden gegeven.

Vast staat dat het voor de continuïteit van de collectie een buitengewoon gelukkige gedachte is geweest om deze in beheer te geven aan de UBA. Wij zien de vruchtbare samenwerking tussen UBA, onze Stichting en het boekenvak ook voor de toekomst met vertrouwen tegemoet.

Het bestuur:

Laurens van Krevelen, *voorzitter*
Connie Verberne, *secretaris/penningmeester*
Maarten Asscher
Ad Heinen

Bubb Kuyper
Arie Lenoir
Joost Nijsen
Saskia de Vries

Amsterdam, mei 2007

Jan Sluijters (1886–1957), omslagtekening voor programmaboekje van het cabaretprogramma tijdens de viering van het eerste eeuwfeest van de Vereeniging (KVB) in 1915.

Het eeuwfeest werd van 11 tot 13 augustus 1915 gehouden in de zalen van Artis te Amsterdam. Het werd door meer dan 300 leden bijgewoond.

Het cabaret in kwestie bestond onder meer uit een toneelschets (met toentertijd bekende boekverkopers als G.W. Belinfante en J.W. Couvée als acteurs), een film, en allerlei liederen geschreven door de uitgevers J.M. Meulenhoff en Hans Schillemans.

Het programmaboekje maakt deel uit van de archieven van de KVB in de Bibliotheek van het Boekenvak.

OPRICHTING STICHTING BIBLIOTHEEK VAN HET BOEKENVAK

In 2004 werd door het bestuur van de brancheorganisatie KVB besloten tot een nieuwe structuur, waarbij een aantal activiteiten moest worden verzelfstandigd. Naar aanleiding daarvan heeft de Commissie voor de Bibliotheek van de KVB, waaraan de zaken betreffende de Bibliotheek van de KVB waren gedelegeerd, aan het bestuur van de KVB voorgesteld om de (blooteigendom van de) Bibliotheek over te dragen aan een op te richten Stichting voor het Boekenvak. Door genoemde Commissie zijn concepten ontwikkeld voor statuten van de stichting en voor de overeenkomst van overdracht van de boekhistorische collectie.

Nadat het KVB-bestuur de verzelfstandiging van de bibliotheek, de conceptstatuten van de Stichting en de conceptovereenkomst had goedgekeurd, werd op 1 juni 2005 door de Algemene Ledenvergadering van de KVB besloten tot oprichting van de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak en tot overdracht van de boekhistorische collectie.

Op 6 juni 2005 is in opdracht van drs. Aad Nuis en drs. Connie Verberne, respectievelijk voorzitter en directeur van de KVB, in aanwezigheid van mr. Laurens van Krevelen, voorzitter van de Bibliotheekcommissie, de akte tot oprichting van de stichting gepasseerd door notaris mr. Heleen Stuijt te Amsterdam.

Eveneens op 6 juni 2005 is de collectie door de KVB overgedragen aan de stichting. De overeenkomst van overdracht werd ondertekend door Aad Nuis en Connie Verberne namens de KVB en door Laurens van Krevelen namens de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak.

De overdracht van de blooteigendom van de collectie is door de Universiteitsbibliotheek Amsterdam als bruikleennemer in de persoon van de bibliothecaris drs. Nol Verhagen erkend. Deze heeft daartoe op 27 juni 2005 het aanhangsel van betekening van de overeenkomst ondertekend.

In de overeenkomst tussen KVB en Stichting is niet alleen de overdracht van de boekhistorische collectie geregeld, maar ook de verdere samenwerking tussen beide partijen. Zo heeft de KVB zich bereid verklaard het bureau van de Stichting zonder kosten te huisvesten, en om het secretariaat te voeren gedurende ten minste vijf jaren vanaf de datum van de overdracht. Het Bibliotheekfonds van de KVB zal exclusief ter beschikking worden gesteld voor financiering van projecten van de Stichting, en de KVB zal zo mogelijk jaarlijks donaties doen aan dat fonds. Tevens is statutair bepaald, dat het KVB-bestuur het recht verkrijgt op een niet-bindende voordracht van kandidaten voor vacatures in het Stichtingsbestuur.

Op deze wijze blijft de Stichting op een vruchtbare wijze gelieerd aan de brancheorganisatie waaruit zij is voortgekomen. De nu verzelfstandigde Bibliotheek van het Boekenvak wordt zodoende ook in de toekomst ondersteund door de KVB, die haar tevoren gedurende meer dan anderhalve eeuw heeft bevorderd en beheerd.

BESTUUR EN BUREAU

Het bestuur is voor de eerste maal gevormd door de leden van de KVB-Commissie voor de Bibliotheek in juni 2005: Laurens van Krevelen (voorzitter), Connie Verberne (secretaris/penningmeester), Marleen van Vollenhoven, Maarten Asscher, Ad Heinen, Bubb Kuyper, Arie Lenoir en Joost Nijsen. Het lid van de voormalige Commissie voor de Bibliotheek mevrouw Hens Gottmer gaf er de voorkeur aan niet in het stichtingsbestuur te worden benoemd maar afscheid te nemen van deze activiteiten.

Gedurende de verslagperiode heeft het bestuur viermaal vergaderd: op 8 november 2005, en op 14 februari, 27 juni en 14 november 2006, steeds in het hoofdgebouw van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam aan het Singel te Amsterdam. De vergaderingen werden steeds bijgewoond door de UBA-conservator de heer drs. Garrelt Verhoeven; bij enkele vergaderingen waren de hoofdconservator mevrouw drs. Judith Belinfante en de adjunct-conservator drs. Nico Kool aanwezig.

Afgezien van de plenaire bestuursvergaderingen is er frequent schriftelijk overleg geweest tussen de bestuursleden. Door een delegatie uit het bestuur is herhaaldelijk met de directie van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam overlegd over de vernieuwing van de bruikleenovereenkomst.

In oktober 2006 verloor het bestuur zijn toegewijde lid Marleen van Vollenhoven. Hoewel bekend was dat zij sinds lang leed aan een slopende ziekte, kwam haar overlijden toch nog onverwacht. Haar onschatbare bijdrage aan de Bibliotheek van het Boekenvak, waarvan zij meer dan een kwart eeuw het secretariaat had gevoerd, is tijdens de uitvaartplechtigheid en in levensberichten met nadruk vermeld. Het besluit van het KVB-bestuur om het Bibliotheekfonds naar Marleen van Vollenhoven te vernoemen is een blijvend eerbetoon aan haar bijzondere verdiensten, zowel voor de Bibliotheek van het Boekenvak als voor het boekenvak in het algemeen.

In het begin van 2007 werd de vacature in het bestuur vervuld door de benoeming van mevrouw drs. Saskia de Vries.

ACQUISITIES

Hieronder worden de meest opmerkelijke acquisities gedurende de verslagperiode vermeld.

Archiefstukken uitgeverij A.A. Balkema.

Door een toeval werd, bij de renovatie van het Amsterdamse pand waarin uitgeverij A.A. Balkema gevestigd was (het 'Huis aan de drie grachten' aan de Oudezijds Voorburgwal), in een weggetimmerde ruimte boven een schouw een doos met archivalia aangetroffen die stammen uit de jaren van de bezetting. Deze archiefstukken betreffen zowel handelscorrespondentie met afnemers en drukkers, als correspondentie aan en van auteurs, en enkele manuscripten. Vermoedelijk fungeerde de verborgen ruimte in de oorlogsjaren als schuilplaats voor onderzoekers. Waarom de doos met documenten daarin is weggeborgen, valt niet meer te achterhalen. Waarschijnlijk is men simpelweg vergeten dat deze doos daar geplaatst was. De huidige eigenaren van het pand, de heer en mevrouw mr. G. en B. Weyer, hebben de documenten geschonken aan de Stichting.

Op 28 juni 2006 is door Garrelt Verhoeven en Nico Kool voor de schenkers en de in Nederland woonachtige nakomelingen van A.A. Balkema een presentatie gegeven over de betekenis van deze bijzondere vondst.

Deze acquisitie vormt een welkome aanvulling van de in 2003 verworven bedrijfsarchivalia van de Amsterdamse boekhandel G. Postma, waar vele documenten betreffende de boekhandelsactiviteiten van A.A. Balkema een onderdeel van vormen.

Archieven Antiquariaat Menno Hertzberger

In 2005 en 2006 ontving de Bibliotheek het archief van het internationale en wetenschappelijke antiquariaat Menno Hertzberger bestaande uit bedrijfsadministratie, correspondentie, fotomateriaal en geannoteerde antiquariaatscatalogi. Het werd geschonken door mevrouw A. Hertzberger. In een eerder stadium was al de collectie geannoteerde veilingcatalogi ontvangen.

Archieven Antiquariaat Frits Knuf

In 2005 verwierf de Bibliotheek door bemiddeling van oud-medewerkster Monica van Dael het bedrijfsarchief van antiquariaat Frits Knuf, gespecialiseerd in 'books about books'.

Archieven van de Dr. P.A. Tiele-Stichting

In 1953 werd de Dr. P.A. Tiele-Stichting opgericht, met als doelstelling de boekwetenschap in Nederland te bevorderen, en meer specifiek, om een leerstoel boekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam in te stellen. In 2003 kreeg de Tiele-Stichting tevens de taak om het samenwerkingsverband voor boekwetenschap in Nederland te worden. Ter gelegenheid van de jubileumbijeenkomst, die gehouden werd in de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, is de geschiedenis van de Dr. P.A. Tiele-Stichting, geschreven door dr. Hannie van Goinga, in boekvorm uitgegeven door Walburg Pers te Zutphen. De archiefstukken van de eerste halve eeuw van de Tiele-Stichting werden in 2005 geschonken aan de Bibliotheek van het Boekenvak.

Bedrijfs- en fondsarchieven uitgeverij J.M. Meulenhoff

Toen in het najaar van 2005 bekend werd dat het P C M -concern de opgeslagen archieven van de tot P C M behorende algemene uitgeverij J.M. Meulenhoff van de hand wilde doen, zijn dankzij een gezamenlijke reddingsactie van U B A /Stichting Bibliotheek van het Boekenvak en het Letterkundig Museum de auteurscorrespondentie en -manuscripten overgedragen aan het Letterkundig Museum en het bedrijfs- en fondsarchief (althans één exemplaar van elke gearchiveerde boekuitgave) aan de Stichting. Uitgeverij J.M. Meulenhoff heeft vanaf 1905 een zeer gevarieerd fonds op de markt gebracht, dat een representatieve afspiegeling vormt van de ontwikkeling van de algemene boekenmarkt in de 20e eeuw. Vanaf de jaren zestig werd Meulenhoff een van de toonaangevende literaire uitgeverijen. De Meulenhoff-archieven vormen een unieke collectie die in samenhang met de auteursdocumenten bij het Letterkundig Museum zal uitnodigen tot veel onderzoek naar de recente uitgeverijgeschiedenis.

Groepsportret van de oprichters van Excerpta Medica door Jean Paul Vroom

De oprichters van de medische uitgeverij Excerpta Medica, die in 1946 ontstond: prof W. Woerdeman, Fred von Eugen, Dick Vriesman en Coenraad van der Waerden, werden in de jaren 60 door de bekende kunstenaar Jean Paul Vroom op een olieverfschilderij geportretteerd voor de directiekamer van het toenmalige hoofdkantoor aan de Amsterdamse Herengracht. Na diverse herstructureringen van de onderneming (thans een onderdeel van Reed Elsevier) werd oud-directeur Pierre J. Vinken eigenaar van het doek. In 2005 schonk hij het aan de Stichting.

De vier oprichters waren markante figuren in de Nederlandse boekenwereld. Woerdeman, destijds president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, heeft het briljante idee gehad om medische documentatie, die tot de Tweede Wereldoorlog in het Duits werd uitgegeven, in het Engels te gaan uitbrengen. Door het succesvolle initiatief van Excerpta Medica werd het vroegere Duitse uitgeversconcern Springer op dit terrein van de wereldmarkt verdrongen. Von Eugen was Querido-directeur, en stichtte ook de *ENSIE*-encyclopedie. Vriesman was directeur van het filmconcern De Uitkijk, en hij was tevens een bezielende kracht achter het literaire tijdschrift Podium en het Van Ostayen-Genootschap. Van der Waerden was directeur van de Arbeiderspers, de grote sociaaldemocratische dagbladuitgeverij van die jaren waartoe ook de bekende algemene boekenuitgeverij behoorde (later werd deze als literaire uitgeverij voortgezet binnen de Weekbladpers groep).

Bedrijfsarchief en fondsarchief van uitgeverij Koninklijke Brill n.v.

Tot de collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak behoort sinds lang het bedrijfsarchief van de Leidse uitgeverij Luchtmans. Dat archief heeft betrekking op de jaren 1683–1850. De firma Luchtmans is in de 19e eeuw voortgezet door E.J. Brill. Ook van uitgeverij Brill zijn grote delen van het bedrijfsarchief sinds vele jaren in het bezit van de Bibliotheek.

In 2006 heeft de raad van bestuur van Koninklijke Brill, als opmaat tot het 325-jarige bestaan van de uitgeverij in 2008, besloten het historische bedrijfsarchief en het fondsarchief uit de periode 1850–1991 voor onderzoek te schenken aan de Stichting. Dankzij deze schenking is de ontwikkeling van een unieke Nederlandse wetenschappelijke uitgeverij en haar betrekkingen met auteurs en afnemers heel precies te onderzoeken.

Koninklijke Brill n.v. heeft voor de conservering en ontsluiting van de collecties een genereuze donatie gedaan, waarvoor de Stichting bijzonder erkentelijk is. Deze donatie maakt het mogelijk om de Brill-collectie op korte termijn beschikbaar te stellen voor onderzoek.

Bedrijfsarchief van uitgeverij Elsevier Nederland

In 1986 heeft het uitgeversconcern Elsevier zijn divisie Elsevier Nederland, waarin alle uitgeefactiviteiten voor de algemene boekenmarkt in Nederland en België waren ondergebracht, beëindigd. Deze divisie bundelde de algemene fondsen die oorspronkelijk door Elsevier werden gevoerd naast tal van algemene fondsen van geacquireerde ondernemingen. Elsevier heeft de nog aanwezige bedrijfs- en fondsarchieven kort na 1986 overgedragen aan bewaarinstellingen. De immense fondsarchieven zijn via de Bibliotheek van de KVB in beheer gekomen van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, en de bedrijfsarchieven zijn ondergebracht bij het Gemeentearchief Amsterdam. De fondsarchieven zijn sindsdien alleen geconserveerd en opgeslagen, maar niet ontsloten bij gebrek aan middelen en ook door het ontbreken van de fysieke samenhang met de elders bewaarde bedrijfsarchieven.

Pas in 2006 is door een toeval duidelijk geworden dat ook de betreffende bedrijfsarchieven als langdurige bruikleen van de KVB te boek staan bij het Amsterdamse Gemeentearchief, terwijl tevoren was aangenomen dat alleen de betreffende fondsarchieven waren overgedragen aan de Bibliotheek van het Boekenvak. Deze ontdekking vormt als het ware een opzienbarende acquisitie. Het feit dat zowel fondsarchieven als de bedrijfsarchieven de eigendom blijken te zijn van de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak maakt het gemakkelijker om deze grote bijeen horende archieven via één project te ordenen en te ontsluiten. Het bestuur van de Stichting zal in de komende tijd trachten een projectvoorstel te ontwikkelen in nauwe samenwerking met de Universiteitsbibliotheek Amsterdam en het Gemeentearchief, en zij zal adviezen hierover inwinnen van boekhistorische onderzoekers.

Vereenigingsarchieven van de KVB

In 2006 is de KVB, de overkoepelende brancheorganisatie van het boekenvak, ingrijpend geherstructureerd en afgeslankt. De archieven van onder meer de Commissie Handelsverkeer, de Stichting Speurwerk betreffende het Boek (grotendeels in elektronische vorm) en van het KVB-secretariaat (dat onder meer de belangenbehartiging van de vaste boekenprijs in Nederland tientallen jaren heeft gecoördineerd) zijn vervolgens overgedragen aan de Bibliotheek van het Boekenvak.

Deze goed geordende archieven, die de eerdere, omvangrijke documentatie van de KVB/Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels completeren, moeten nog voor ontsluiting worden beschreven. Dat deze archivalia van grote historische waarde zijn voor de kennis over het boekenvak behoeft niet te worden toegelicht.

PROJECTEN

De voornaamste projecten, waaraan naast de veeleisende voorbereiding van de verhuizing is gewerkt, zijn hieronder kort vermeld.

Kopijboeken en andere archivalia van uitgeverij Suringar

Van de 19e-eeuwse literaire uitgeverij Suringar berusten sinds het begin van de 20e eeuw de vrijwel complete bedrijfscorrespondentie en een grote verzameling documenten (drukproeven, illustraties, andere prenten, familiedocumenten van de familie Suringar, e.d.) bij de Bibliotheek van het Boekenvak. Deze documenten werden in globale zin ook beschreven in de gedrukte catalogus van de bibliotheek, maar daarin werden de ca. 10.000 brieven die in de kopijboeken voorkomen niet afzonderlijk ontsloten.

Om deze brieven beter toegankelijk te maken voor onderzoek, is tussen 2004 en 2006 een digitaal ontsluitingsproject op briefniveau uitgevoerd volgens de EAD-systematiek. Het project werd opgezet met adviezen van mevrouw prof. dr. Marita Mathijsen. De werkzaamheden werden verricht door Miriam Vogelaar, studente boekwetenschap en stagiair bij de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, die hierin begeleid werd door adjunct-conservator Nico Kool.

Dankzij de werkzaamheden aan het Suringar-archief zijn enkele bijzondere documenten gevonden die nog niet als zodanig bekend waren, zoals een vroege foto van de dichter Hendrik Tollens.

Het Suringar-project werd financieel mogelijk gemaakt door subsidies van de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, het Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds en het Alida Augusta Fonds en Stichting Je Maintiendrai - Friesland.

Database bedrijfsgegevens en personalia

In de database van het grote ontsluitingsproject betreffende de personalia en bedrijfsgegevens, en de portretten en prenten in de collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak, dat in de jaren negentig met subsidie van het Ministerie van OCW werd verricht, bleken diverse lacunes en onduidelijkheden voor te komen. Op initiatief van de toenmalige Bibliotheekcommissie KVB is besloten tot een grondige screening (en waar nodig verbetering en aanvulling) van de in de database opgenomen bedrijfsgegevens uit de 20e eeuw. Dit project is uitgevoerd door de freelancer mr. Bastiaan van der Velden onder leiding van adjunct-conservator drs. Nico Kool. In 2005 zijn de aanvullingen en correcties ingevoerd in de database, die zowel via de website van de UBA als via het informatiesysteem Bibliopolis is te raadplegen.

Beschrijving Brill-collectie

Dankzij financiële steun van Koninklijke Brill was het mogelijk de nieuw verworven fonds- en bedrijfsarchieven direct na binnenkomst te ordenen, schoon te maken, te beschrijven en te ontsluiten. De werkzaamheden zijn verricht door Mirte Groskamp, studente boekwetenschap en stagiair bij de UBA, die hierbij begeleid werd door adjunct-conservator drs. Nico Kool.

Projecten in voorbereiding

Volgens het model van het Suringar-project zullen verdere collecties worden ontsloten. Het eerst volgende is het omvangrijke *Archief van de [Koninklijke] Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels (KVB)*. Daarvoor heeft de Bibliotheekcommissie enige jaren geleden al 10.000 gulden uit het Bibliotheek-

fonds gereserveerd. In 2007 heeft het bestuur van de KVB daaraan nog 20.000 euro toegevoegd.

Door de Stichting is samen met de KVB het plan opgevat om over de *ontwikkeling van het boekenvak in de periode 1945-2005* en de plaats daarin van de KVB en de andere brancheorganisaties een boekhistorische monografie te laten schrijven. Hiervoor is contact opgenomen met dr. Frank de Glas, hoofdredacteur van de monografieënreeks *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Nederlandse Boekhandel*. Verwacht wordt dat in 2007 het projectvoorstel wordt vastgesteld.

Oud-uitgever en oud-bibliothecaris van de UBA drs. Norbert van den Berg heeft het plan opgevat om de sociaal-culturele geschiedenis van het Nederlandse schoolboek en van de educatieve methoden in de aandacht te brengen. Voor dit project is de voorlopige naam *Geheugen van het Onderwijs* gekozen. Hij is voornemens hiervoor een afzonderlijke Stichting in het leven te roepen die de coördinatie kan voeren over onderzoeksprojecten, exposities en andere evenementen. Hij heeft o.a. de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak uitgenodigd betrokken te zijn bij dit project, naast onder meer het Nationaal Onderwijs Museum te Rotterdam en de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. In beginsel heeft de Stichting haar medewerking toegezegd. De unieke collecties van het voormalige Schoolmuseum te Amsterdam, waarvan schoolboeken uit de 18e, 19e en 20e eeuw deel uitmaken, behoren sinds de opheffing van dat museum tot de Bijzondere Collecties van de UBA. Zij verdienen te worden ontsloten en grondig te worden onderzocht. Het project *Geheugen van het Onderwijs* kan daar een belangrijke impuls voor geven.

Om de *collectievorming van bedrijfsarchieven* gericht en beleidsmatiger te kunnen verrichten, is er behoefte aan een inzichtelijk beeld van de thans bewaarde archieven en van de belangrijke lacunes. Door bestuurslid Arie Lenoir is een notitie geschreven over het behoud van de belangrijkste *grafische bedrijfscollecties*; door bestuurslid Bubb Kuiper over de meest waardevolle archieven van het *antiquariaat*. Besloten is tot de instelling van werkgroepen voor beide sectoren zodra de verhuizing naar de nieuwe Bibliotheek Bijzondere Collecties is voltooid. Deze werkgroepen zullen een plaats krijgen in het toekomstige Beleidsplan voor de Boekhistorische Collecties van de UBA (zie hieronder).

Beleidsplan voor de Boekhistorische collecties van de UBA

Binnen de sector Bijzondere Collecties van de UBA wordt onder meer een beleidsplan voor de Boekhistorische Collecties voorbereid, met daaraan verbonden een jaarlijks activiteitenplan. Omdat de collecties van de Bibliotheek van het Boekenvak een aanzienlijk deel van de Boekhistorische Collecties uitmaken, zal het toekomstige Beleidsplan een belangrijk punt van overleg vormen tussen de Stichting en de UBA.

In het Beleidsplan zullen de uitgangspunten voor acquisitie, conservering, ontsluiting en beschikbaarstelling worden vastgesteld. Het acquisitiebeleid van de Stichting zal moeten passen in de algemene beleidsuitgangspunten. Ook zullen de ontsluitingsprojecten van de Stichting in de toekomst een onderdeel worden van het algemene beleidsplan.

In het Beleidsplan wordt ook de *status quo* van alle boekhistorische collecties bij de UBA gedocumenteerd, en wordt elk jaar een overzicht opgenomen van de prioriteitstelling voor het behandelen van bepaalde deelcollecties. Het nieuwe Beleidsplan zal de samenwerking met de UBA voor de Stichting gemakkelijker en productiever maken. Verwacht wordt dat het Beleidsplan met ingang van het jaar 2008 zal worden gehanteerd.

BEZOEKERS, PUBLICATIES EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Van de Bibliotheek werd een goed gebruik gemaakt door bezoekers uit binnen- en buitenland. Vooral de collectie Prospectussen en Personalia en de collectie veiling-catalogi werden veelvuldig geraadpleegd.

Bij de volgende publicaties is intensief gebruik gemaakt van de collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak:

Hein Aalders, 'Uitgeven in oorlogstijd. Boekhandelaar A.A. Balkema in het Huis aan de Drie Grachten', in: *De parelduiker* vol. 11 (2006), afl. 5, pag. 28-46.

Kevin Absillis, *Een kleine uitgeverij van stand. Fondslijst uitgeverij A. Manteau. Les Editions Lumière*. Antwerpen, 2005.

Ernst Braches, *Nieuwe kunst. Toegepaste grafiek, documentatie*. Amsterdam, 2006.

Johannes van Dam, Joop Witteveen, *Koks & Keukenmeiden. Amsterdamse kookboeken uit de Gastronomische Bibliotheek en de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam*. Amsterdam, 2006.

Marco van Egmond, *Covens & Mortier. Productie, organisatie en ontwikkeling van een commercieel-kartografisch uitgevershuis in Amsterdam (1685-1866)*. 't Goy-Houten, 2005.

Hannie van Goinga, 'Books on the move: public book auctions in the Dutch Republic 1711-1805 mainly in Amsterdam, Groningen, The Hague and Leiden', in: *Quaerendo* vol. 35 (2005), pag. 65-95.

Ina Kok, 'Het Deventer kastje van Ledebouer. Deventer als bakermat van onze nationale bibliografie', in: *Aan weerszijden van de IJssel. Liber amicorum aangeboden aan Henk Nalis t.g.v. zijn afscheid als archivaris van de gemeente Deventer*, pag. 104-110. *Inktpatronen. De Tweede Wereldoorlog en het boekbedrijf in Nederland en Vlaanderen*.

Onder red. van Hans Renders, Lisa Kuitert en Ernst Bruinsma. Amsterdam, 2006.

Laurens van Krevelen, 'Een huis tussen markt en moed. Biografische schets van het literaire fonds van Uitgeverij J.M. Meulenhoff 1906-2000, met een epiloog over de jaren 2001-2005'. In: Gillis Dorleijn en Kees van Rees (redactie), *De productie van literatuur. Het Nederlandse literaire veld 1800-2000*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2006, blz. 143-183.

Harry van der Laan, *Het Groninger boekbedrijf. Drukkers, uitgevers en boekhandelaren in Groningen tot het eind van de negentiende eeuw*. Assen, 2005.

John Landwehr, *Vergeeten cultuurdragers. De familie Campagne en hun boekenfonds, honderd jaar uitgeven in Tiel, 1819-1919*. Utrecht, 2006.

M.M. Lommen, *In beperkte oplage. Archief Stichting De Roos 1945-2005: een keuze*. Utrecht, 2006.

Chris Schriks, 'Niet om de auteur, maar om het gedrukte boek. Uitgevers en hun kopijrecht', in: *De boekenwereld*, 23e jaargang nr. 3 (2006), pag. 114-134.

Rietje van Vliet, *Elie Luzac (1721-1796). Boekverkoper van de Verlichting*. Nijmegen, 2005.

Inge de Wilde, *Uitgeverij De Spieghel. Over de uitgeefsters Tine van Klooster en Koos Schregardus*. Eelde, 2005.

VOORUITZICHTEN

Ook voor de Bibliotheek van het Boekenvak markeert de ingebruikname van de imposante nieuwe Bibliotheek Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam in mei 2007 het begin van een nieuwe periode. Door de nieuwe behuizing zullen de boekhistorische collecties aan zichtbaarheid winnen, en zal het boekhistorische erfgoed met meer allure kunnen worden gepresenteerd dan in het verleden mogelijk was. De Stichting prijst zich gelukkig dat de Universiteit van Amsterdam haar Bijzondere Collecties zoveel nieuwe kansen biedt.

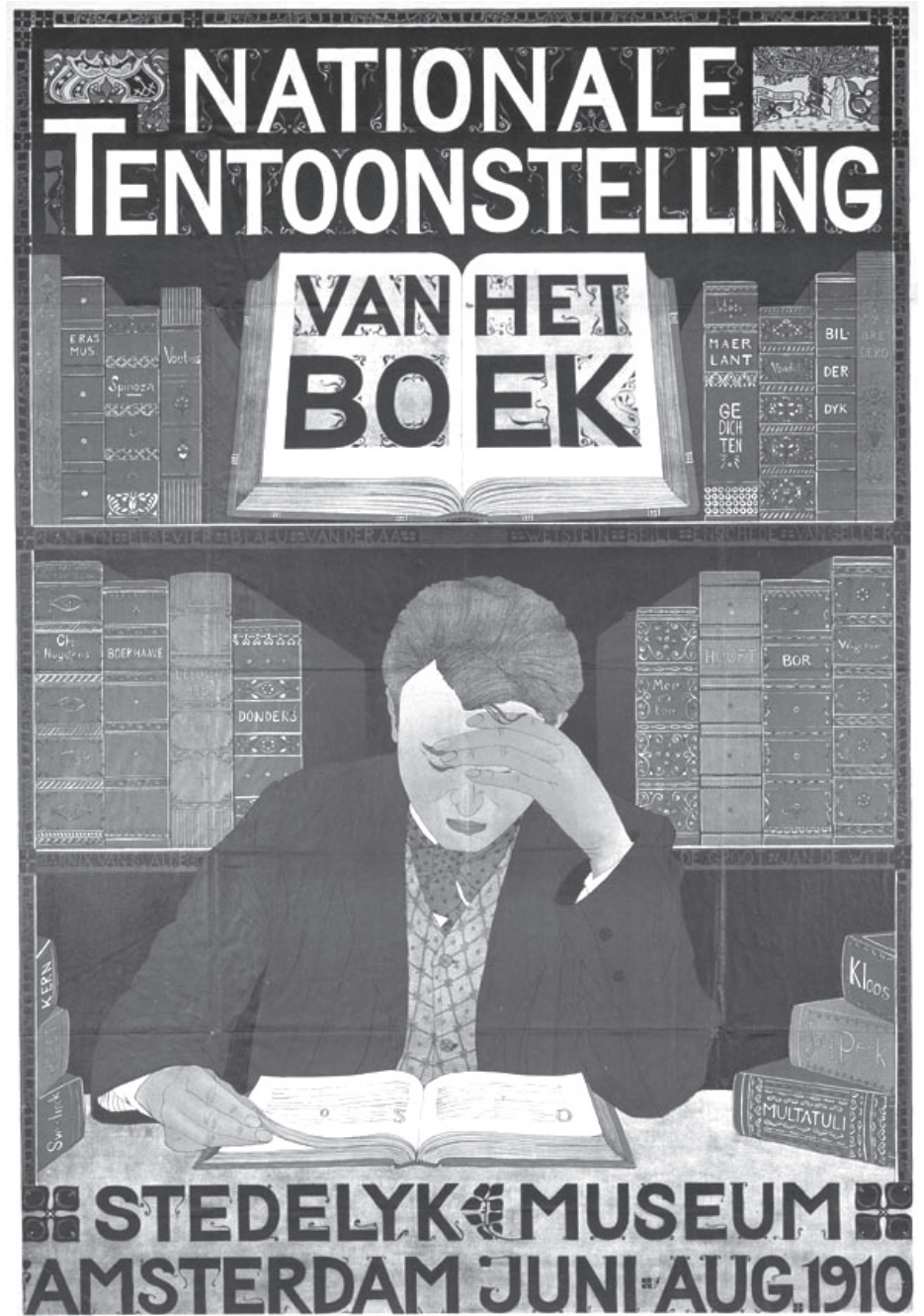
De nieuwe Bibliotheek, die de belangrijkste en meest omvangrijke verzameling in Nederland op boekhistorisch gebied huisvest, opent haar deuren in een periode waarin de beoefening van de boekgeschiedenis meer dan ooit bloeit. De Stichting van het Boekenvak zal zich inzetten om deze bloei te bestendigen.

De Stichting Bibliotheek van het Boekenvak ziet verder een rol voor zich weggelegd om de hedendaagse boekenbedrijven ervan te blijven doordringen dat waardevolle bedrijfsarchieven en documenten voor onderzoek bewaard dienen te blijven. Het erfgoed van het boekenvak en de bestudering daarvan zullen immers sterk kunnen bijdragen tot een vergroting van het maatschappelijke aanzien van de branche.

Theo Nieuwenhuis (1866–1951), affiche voor de Tentoonstelling van het boek in het Stedelijk Museum te Amsterdam, 1910. Het affiche werd in kleurenlitho gedrukt door Senefelder te Amsterdam. Papierformaat 120 x 84 cm. Zie o.m. Ernst Braches, *Nieuwe Kunst. Toegepaste grafiek.* Documentatie. Amsterdam: De Buitenkant, 2006, p. 614.

De betreffende tentoonstelling was een groots opgezette presentatie van het Nederlandse boekenvak ter gelegenheid van het Internationaal Uitgeverscongres van de IPA (International Publishers Association) dat in juli 1910 in Amsterdam werd gehouden.

Het affiche maakt deel uit van de zeer omvangrijke verzameling affiches in de Bibliotheek van het Boekenvak. Ook alle affiches van de CPNB zijn daarin opgenomen.

DE BIBLIOTHEEK VAN HET BOEKENVAK

De Bibliotheek van het Boekenvak omvat zowel de boekhistorische collecties van de vroegere Bibliotheek van de in 1815 gestichte Koninklijke Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels (KVB), als alle sindsdien verworven acquisities. In 2005 heeft de KVB de eigendom van deze collecties overgedragen aan de toen door haar opgerichte Stichting Bibliotheek van het Boekenvak.

De Bibliotheek is in 1845 door de genoemde brancheorganisatie voor het boekenvak ingesteld, op initiatief van twee vooraanstaande negentiende-eeuwse boekverkopers, Frederik Muller en J.L.C. Jacob. Zij streefden ernaar een goede vakbibliotheek tot stand te brengen voor uitgevers en boekverkopers. De basis van de toenmalige collectie werd gevormd door de particuliere verzamelingen van de beide initiatiefnemers. Frederik Muller werd aangewezen als eerste bibliothecaris. Om acquisities te kunnen bekostigen, werd later een Bibliotheekfonds ingesteld, dat mogelijk werd gemaakt door een legaat van Frederik Muller. Dit fonds werd vanaf 1932 aangevuld en op peil gehouden door jaarlijkse bijdragen van de leden van de brancheorganisatie, en thans door donaties van de KVB en de bonden, en ook door giften van particulieren en bedrijven.

De vakbibliotheek van de boekenwereld is uitgegroeid tot een collectie van grote cultuurhistorische betekenis van internationale faam. Het overvloedige bronnenmateriaal is van groot belang gebleken voor boekhistorisch en ander wetenschappelijk onderzoek. In 1958, toen de brancheorganisatie een nieuw gebouw betrok, werd besloten de bibliotheek daarin niet onder te brengen, maar deze in langdurige bruikleen over te dragen aan de Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UBA). Deze plaats lag voor de hand, want de Universiteit van Amsterdam was de pionier van de boekwetenschap in Nederland. Sinds 1953 is (door de Dr. P.A. Tiele-Stichting) aan de Universiteit van Amsterdam de eerste Nederlandse leerstoel Boekwetenschap gevestigd; de toenmalige bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, mr. H. de la Fontaine Verwey, was de eerste hoogleraar Boekwetenschap.

Inmiddels telt de Bibliotheek van het Boekenvak ruim 1,5 miljoen objecten, niet alleen boeken (waaronder incunabelen en tal van handboeken voor het boekenvak), maar vooral prospectussen, catalogi, affiches, bedrijfs- en branchearchieven, letterproeven, portretten en vele andere documenten. De collectie bestrijkt de gehele periode van het gedrukte boek, van het begin van de drukunst tot de recente periode, met unieke archivalia van uitgeverijen, boekhandels, drukkerijen en brancheorganisaties.

De collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak is geïntegreerd in de Bijzondere Collecties van de UBA, waarin nog tal van andere collecties worden bewaard die voor de boekwetenschap van grote betekenis zijn. De UBA draagt zorg voor conservering, ontsluiting, terbeschikkingstelling en presentatie. Samen met de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak wordt beslist over acquisities, en worden ontsluitingsprojecten, presentaties en de verwerving van daarvoor benodigde fondsen voorbereid.

In 2007 werd door de Universiteit van Amsterdam de speciale Bibliotheek Bijzondere Collecties opengesteld in enkele monumentale gebouwen aan de Oude Turfmarkt te Amsterdam. Daarin is ook de Bibliotheek van het Boekenvak ondergebracht.

Het Bibliotheekfonds, waarvan de naam in 2006 werd gewijzigd in Bibliotheekfonds Marleen van Vollenhoven, wordt voor de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak beheerd door de KVB.

Jean-Paul Vroom (1922-2007)

Groepsportret van het bestuur van Stichting Excerpta Medica (olieverf op doek, ca 60 x 90 cm; 1968), Schenking dr. P.J. Vinken

Het in 2005 door de Bibliotheek van het Boekenvak verworven schilderij van de oprichters van de Stichting Excerpta Medica werd in 1968 vervaardigd door de bekende Amsterdamse schilder, graficus en ontwerper Jean-Paul Vroom ten behoeve van de vergaderzaal van het toenmalige hoofdkantoor van Excerpta Medica aan de Herengracht 468 te Amsterdam. Afgebeeld zijn (zittend v.l.n.r.): Fred von Eugen, prof. dr. M.W. Woerdeman, (en staand v.l.n.r.): Coenraad van der Waerden en Dick Vriesman.

Woerdeman (1892-1990) was een internationaal befaamde hoogleraar Anatomie en Embryologie aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1954 tot 1960 was hij president van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen (KNAW). Door zijn bemiddeling ontstond er een nauwe samenwerking tussen Excerpta Medica en de bibliotheek van de KNAW. Fred von Eugen (1897-1989) was een veelzijdige uitgever, achtereenvolgens als directeur van De Arbeiderspers, als stichter van de *ENSIE*-encyclopedie, en als commissaris en concernbouwer van Querido. Coenraad van der Waerden was directievoorzitter van het destijds landelijke socialistische dagbladconcern De Arbeiderspers, dat hij leidde in de naoorlogse jaren van grote successen, al nam hij afscheid in de periode van neergang van 'de Rode Burcht'. De econoom Dick Vriesman was een opvallende culturele ondernemer met bijzondere liefde voor literatuur en film.

Vriesman, die jarenlang een grote rol speelde in de Nederlandse filmwereld (van 1955 tot 1968 leidde hij De Uitkijk en het daaraan verbonden film distributiebedrijf), publiceerde ook tal van boeken. Hij was jarenlang nauw betrokken bij de uitgave van het literaire tijdschrift *Podium* en bij het Paul van Ostayen Genootschap.

De schilder Jean-Paul Vroom (1922-2007) was een van de huisontwerpers van de boeken-

uitgeverij van Excerpta Medica. Hij maakte naam als schilder van *trompe l'oeil* voorstellingen; zijn decorontwerpen voor het Nederlands Dans Theater en het Nationaal Ballet zijn klassiek geworden. Hij heeft als etser en lithograaf meegewerkt aan tal van Franse en Nederlandse bibliotheek uitgaven.

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak
p/a KVB
Postbus 15007
1001 MA Amsterdam

Postbank 4719478
KvK 34228142
W: www.kvb.nl/bibliotheek
E: secretariaat@kvb.nl

BEZOEKADRES
Universiteitsbibliotheek
Bijzondere Collecties
Oude Turfmarkt 129
1012 GC Amsterdam

OPENINGSTIJDEN
Werkdagen van 10.00 tot 17.00 uur

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak heeft ten doel de in 1845 opgerichte Bibliotheek van de Vereniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels in stand te houden, aan te vullen en beschikbaar te stellen. De Stichting werkt daarbij nauw samen met de KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak) en met de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, die de collectie van de Stichting in langdurige bruikleen heeft.

BEHEERDERS VAN DE COLLECTIE
drs. Garrelt Verhoeven, conservator Bijzondere Collecties UBA
drs. Nico H. Kool, adjunct-conservator Bijzondere Collecties UBA
Postbus 94436, 1090 GK Amsterdam
T: 020 525 3770 of 020 525 2473
W: www.bc.uba.uva.nl

BESTUUR

Voorzitter
Laurens van Krevelen

Secretaris/penningmeester
Connie Verberne

Leden
Maarten Asscher
Ad Heinen
Bubb Kuyper
Arie Lenoir
Joost Nijssen
Saskia de Vries

Secretariaat
Marty Langeler